

Helmi Mäelo ja Ülo Koidu kirjad

Ülo Koit Helmi Mäelole 25. VII 1956

Tallinnas 25. juulil 1956

Lugupeetud proua Mäelo

On meeldiv saada sõnumeid inimestelt, kes tuletavad meelde kaugeid lapsepõlvemälestusi. Olen kohanud vahel Teie nime ajakirjanduses ja isegi mõnikord mõtelnud Teile kirjutada, nüüd aga andis Teie kiri¹ selleks veelgi enam põhjust. Olen kindel, et adresseerisin oma kirja õigesti, kuigi Teie oma oli varustatud vaid initsiaalidega. Kuid ühtlasi pean kurbusega teatama, et Teie kiri ei jõudnud selleni, kellele see oli mõeldud. Juba 1942 aastal röövis raske haigus minult mu ema...

Võite isegi ilma kommentaarideta arvata, milliseid tundeid äratav teadmine, et veel nüüdki, poolteist aastakümnet hiljem, ei anta seal võõral maal rahu selle inimese mälestusele, kellele ükski aus inimene ei saa näpuga näidata. Pole muidugi mõtet teha kellelegi etteheiteid. On arusaadav, et kauane lahusolek kodumaast ja tendentslikult moonutatud informatsioon meie maast kogu selle aja kestel on avaldanud oma mõju pagulasrahvale. Ja „Välis-Eesti” taolistelt lehtedelt² pole muidugi muud oodata. Küllap olid needki sõnumid, millest Teie oma kirjas märkisite perekond Uibopuu-Reiose³ sulest. Olen ka varem jälginud Rootsisis ilmutavat ajakirjandust ja mulle on küll jäänud mulje, et selle eestikeelne osa on möödunud aastatega järjest langenud ja üha rohkem laskunud labase poripildumise tasemele. Kuid jätkem selle.

Ei mäletagi enam, millal viimati käisin Teie majas Tartus. See on ikka endine, sõjast puutumatu. Möödudes sellest meenub nii mõnigi pilt minevikust, kuid vaevalt tunneksin Teid praegu kohates ära. Teil oleks mind võib olla kergem tunda mu endiselt heleda juuksekatte poolest. Tartus käin harva, peamiselt Nõõpide perekonda külastamas. Nemad elavad ikka vanas kohas, Tähtvere nurgas. Ainult Jaani pole neil enam. Jaani viis sõda Saksamaale ja seal on ta jäljed kadunud. Olli-tädi töötas varem ülikooli juures, nüüd aga on kodune, Tõnis on mehaanikameistriks pitsi ja paelavabrikus, kuid raadioasjandusest pole ta loobunud, nüüd plaanitseb televisiooni-aparaadi ehitamist.

Minu ise evakueerusin sõja alguses kaugele Siberimaale,⁴ millest Teie pool räägitakse hirmu ja õuduselugusid. Minul on aga sellest maast parimad mälestused. Loodus on seal kena, hea kliima, rahvas sõbralik ja külalislahke. Töötasin seal ühe kullakaevanduse juures maamõõtmis ja kaardista-

Ülo Koit 1982. aastal. Foto: I. Trapido. EFA 331.0-113390

¹ S.t. Mäelo kiri Ada Koidule 23.06.1956 – EKLA, f. 226, m. 17: 14.

² 1944–1995 Stockholmis ilmunud ajaleht.

³ Kirjanik ja ajakirjanik Valev Uibopuu (1913–1997) ja tema esimene abikaasa, soome kirjanik ja tõlkija Tuuli Reijonen.

⁴ 1941. evakueerus Koit koos emaga Nõukogude tagalasse.

mistöödel, õppisin ära vene keele ja jätkasin poolelijäänud õpinguid.⁵ Pärast sõda tegutsesin Valgas kohaliku maakonnalehe toimetuses,⁶ hiljem aga läksin üle tööle ringhäälingus.⁷ Nii et võin Teile ja kõigile, kellel selle vastu huvi on pakkuda osavõttu soovikontsertidest. Muid soove ja sõnumeid, paistab ei söanda sealpool asuv rahvas veel avalikult esitada.

Raamat, mille saatmist te oma kirjas märgite,⁸ on mulle tuttav, nagu teisedki hr. Gailiti kooperatiivi⁹ ja „Orto”¹⁰ raamatud. Nende hulgas on mõistlikke töid, kuid on ka palju niisugust, mille pärast autorite südametunnistus peaks punastama. Ootan huviga, milline tuleb Teie raamat.

Parimate tervitustega Teile ja Olevile¹¹

Helmi Mäelo Ülo Koidule 10. VIII 1956

Bromma, 10. 8. 1956
Stramaljvägen 8

Lugupeetud härra Ülo Koit,

Palju tänu vastuse eest! Mul on tõsiselt kahju, et tegin Teile haiget kuna ma ei võinud ju aimata, et Teie ema ei ela enam. Mul isiklikult on temast parimad mälestused ja ma lootsin neid sidemeid arendada. Kuid mul on heameel, et selle tõttu sain kontakti Teiega. Vastasel korral ma poleks leidnud põhjust Teile kirjutada. Võibolla see pidigi nii olema...

Teie kiri on mitmeti huvitav, kuid näib, et meie arusaamised paljude asjades lähevad risti. Teie kõnelete Siberist, kuhu meie inimesi on vägivaldselt küüditatud ja saadetud kui õilsast paigast. Seda ei tunne ühegi eestlase süda: see on meie vangla, kuhu juba vanasti saadeti ainult kurjategijaid. Ja miks tulite ise sealt ära? Minu mõttes on ikkagi see, et nüüdsed kodumaa juhtivad tegelased peaksid kõik tegema, kui olukord seal tõesti inimlikumaks on muutunud, nagu raadiost kuulda, et meie rahvas sealt oma kodumaale saaks ja et MEIE NOORI MITTE ENAM SINNA EI KÜÜDITATAKS VALE VABATAHTLIKKUSE TÄHE ALL. Oleme väljaspool väga kurvad meie noorte pärast.

Teie kirjust paistab, et Teie minu poolt saadetud raamatut pole mitte kätte saanud. See pole ei „Orto” ega ka EKK kirjastuse väljaanne, vaid EMP väljaanne ja inimese kirjutatud, kes põgenes sealt alles 1955. aastal. Saadan Teile samas kirjas mõned väljavõtted siinsest ajakirjandusest, millest näete probleeme. Ega Teie ometi saa eitada, et neid ei oleks. Ma tean küll, et kodumaa juhid ei saa ju kõike teha, mida käseks nende süda, kuid ometi usun ma, et nad saavad palju leevendada. Mind huvitab väga, kuidas suhtute tõeliselt kirjavahetusse kodumaaga, mis nagu muidugi teate on peale Stalini surma hoogu võtnud. Siin on osa inimesi, kes väga kardavad, et see on ainult ajutine vabadus ja meie vaesed omaksed saavad varsti seal selle all kannatada, kuna NKVD kõik kirjade

Helmi Mäelo oma 80. sünnipäeval, 13. aprillil 1978. a. Stockholmi Eesti Majas. EKLA, fk. A-208:2

⁵ Virkko Lepassalu andmetel õppis Koit sõja ajal Nõukogude tagalas traktoristide ja ENSV parteiaktiivi kursustel. (Lepassalu, V. „Jaan-2” tahab koju – Luup, 25.11.1996).

⁶ 1947–1949 töötas Koit Valgamaalase toimetuses.

⁷ 1950–1975 oli Koit ENSV Tele- ja Raadiokomitee esimehe asetäitja.

⁸ E. Õun. Võib-olla järgmisel ööl... [Ajalooline ülevaade]. EMP, Stockholm. 1956. Mäelo nimetab selle raamatu saatmist kirjas Ada Koidule.

⁹ Eesti Kirjanike Kooperatiiv, 1950–1994 Lundis tegutsenud kirjastus.

¹⁰ 1944–1973 Rootsis, hiljem Kanadas tegutsenud väliseesti kirjastus.

¹¹ Olev Mäelo (1924), Helmi ja Bernhardi poeg.

saajad kirja paneb. Ma aiman ju ette mida Teie mulle vastate, kuid siiski ma olen rõõmus seda kuulma. Mina isiklikult kaldun arvama, et muutus on tõepoolest sündinud inimlikkuse poole peale kahe vaimuhaige diktaatori: Stalini ja Hitleri surma, kuid paljud ei usu seda.

Mulle näib ka, et Teie siiski ei tunne kuigivõrra meie kirjandust. Selleks saadan kaasa informatsiooni broshüüri.

Olin Soomes Leeni Vesterise¹² kodus, kus lugesin Teie kirja. Tal oli tuline kahju, et kutsutuid oli tema juurde nii vähe ilmunud. Ta arvas, et need, kes tulid olid juhid, kuna teisi ei lastud tulla.

Täna soovikontsertide avamise eest ka meile, kuid vist küll ei kasuta meie seda võimalust. Kuulasin emadepäeval Tallinna saatet Soome. Seal oli tervitus selle päeva puhul jne. Mu meel jäi kurvaks, sest see oli nii suur propagandaline vale, kuna ju kodumaal keegi enam ei tea emadepäevast. Minu süüks omal ajal pandi just seda, et olin emadepäeva õilsa asjaga kaasa kutsunud ka töölisnaised. Seda ütles mulle suusisse Tartu tolleaegne linnapea. Olin põlu all, ega antud mulle tööd...

Jah, võiks palju kirjutada, kuid ehk edaspidi, kui leiame tihedamat kontakti. Olev õppis siin maal ära tehnilise joonestamise ja on sellel alal töötanud mitu aastat. Kuid umbes kolm aastat tagasi ta haigestus psühhiliselt, kartes tagakiusamist ja kinninabimist, mis oli kõik meie elukorra raske järeldus. Ta on juba palju parem, kuid tööjõud on vähenenud. Ta tervitab Teid ja mäletab hästi.

H. M.

Ülo Koit Helmi Mäelole 15. IX 1956

Tallinnas 15. septembril 1956

Lugupeetud, proua Mäelo

Ei tea, kas olete mu esimese kirja kätte saanud, või mitte, kuid igaks juhaks kirjutan veel veidi. Väga võimalik, et ma teie aadressi päris õigesti ei kirjutanud.

Mind pani Teie kirjas imestama see, et Te selles nii palju ruumi pühendasite meie oludele või õigemini oma ettekujutustele meie oludest¹³ ja seejuures ei märgi peaaegu midagi enda ja oma pere elust ja tegevusest. Mulle tundub küll, et viimane teema võiks mõlemale poolele rohkem huvi pakkuda. Ja kindlasti nõustute ka ise, et pole kuigi loogiline väita kirja teel, et naabri hoov on räpane, kui ise pole sellesse hoovi oma jalga tõstnud.

Esialgu soovitan ainult üht – ei maksa kohe kergeusklikult tõena võtta selliseid „imelugusid“ nagu neid jutustavad Manivald Rästase¹⁴ taolised reisimehed. Parem võtke ise ette reis meie maale, kui selleks huvi ja aega jätkub.

Esialgu piirdun nende ridadega.

Austusega

Ülo Koit

P.S. Kui otsustate mulle kirjutada ja kui see Teile tüli ei tee, siis palun ümbrik varustada uuemate markidega – puht filatelistlikel kaalutlusil.

Ü. K.

¹² Leeni Ploompuu-Vesterinen (1886–1972), haridus-, karskus- ja hõimutegelane.

¹³ Oma kirjas Ada Koidule kirjutab Mäelo: „Jälgime kodumaa arengut pidevalt ja pingeliselt, see on meie alaline valulaps. Teame nüüd seal reisijate kirjelduste läbi, et meie endisest kodumaast on saanud hall muirelikkus. Endised viljapõllud ei lokka enam, rahvas nälgib ja vireleb haigustes. Vaene kolhoosnik on kõige madalam olevus jne.”

¹⁴ Manivald Rästase nime all ilmunud raamatu „Tulin kodumaalt” (EKK, 1955) on tegelikult kirja pannud Gert Helbemäe, nagu võime lugeda Janika Kronbergi kirjutisest Tunas 2001, nr. 3, „Kes kirjutas Manivald Rästase raamatu „Tulin kodumaalt”?”. Raamatu aluseks on tõestisündinud lugu noormehest, kel õnnestus 1955. aastal end kaubalaeva trümmis peites sõita Tallinnast Londonisse, kus ta palus poliitilist varjupaika.

Helmi Mäelo Ülo Koidule 25. IX 1956

Bromma, 25. 9. 1956

Stramalgvägen 8

Lugupeetud Ülo Koit,

Sain täna Teie kirja 15. septembrist. Teie eelmisele kirjale 25. juulist vastasin 10-mal augustil. Seega ei ole see kiri jõudnud Teieni. Kiri läks Teie töökohta ja sisaldas ka veel mitmesugust muud materjaali, oli suur pruun ümbrik. Meie maal kirjad ei lähe kaduma. Nähtavasti on see kinni peetud kusagil. Selle järele olen Teile veelgi saatnud trükitöid siit. Raamat, mille saatsin Teie ema nimele ei olnud ei Räästase ega ka Orto ei KK kooperasiivi oma, vaid E. Õuna kirjutatud: Võibolla juba järgmisel ööl. Ka seda pole Teie saanud.

Teie kirjutate mulle, et pole õigust väita, et naabri hoov on räpane. Kodumaa ei ole mulle iialgi olnud naabri hoov ega ka räpane. Selle üle muret tunda, kui see kannatab on iga eestlase kohus ja õigus. Kuidas saaks keegi meist tulla sinna? Iialgi ei unune nende südamest 1941. aasta küüditamisõõde elamused, ega kustu inimlik hirm. Kes garanteerib, et tulijad ei lähe otse Siberisse, sinna kus meie inimesed on massiliselt surnud, haigestunud jne. Miks ei lasta kodumaale tagasi neidki, kes on veel elus????

Ainult niipalju politikat, sest kardan, et ka see kiri ei lähe Teieni.

Üldiselt elame siin hästi. Vanemad inimesed elavad ja teenivad rahuldavalt, nooremad, eriti need, kes on saanud siin väljaõppe, elavad väga hästi.

Meie pere pingutas aastaid, et lastele anda haridus. Kui mu noorim poeg¹⁵ lõpetas ülikooli, jäin mina töölt ära. Mul on kodus nüüd kolm meest hooldada, üks nendest on isata sõjaohver. Peale koduse töö tegelen oma huvide kohaselt. Raamat, millest esimeses kirjas kirjutasin¹⁶ ilmub jõuluks. Kuna ma näen, et saadetised ei jõua Teieni, arvan, et vaevalt maksab mul seda Teile saata. Praegust istun ühe väiksema uurimustöö kallal.¹⁷ Nii täituvad päevad ja tundub, et on alaliselt kiire.

Olev, keda tunnete, öieti mäletate on omamoodi raskelt kannatanud olukordade all. Tema vastupanu jõud ei olnud nii tugev, et oleks suutnud kanda raskusi meie põgenemisteedkonnal. Ta kartis väga kinninabimist ja muud sarnast, mis on nüüd jätnud talle psühhiliselt tagajärgi.

Ma ei kirjuta pikemalt sel korral. Oleme kuulnud siia, et oktoobris algavad Tallinna raadios kojukutsumise saatet. Kui teatate mulle aja, katsume kuulata. Kuid ma arvan, et see töö on sealt poolt asjata eelmainitud põhjustel. Mõnede varemalt sinna läinute juhud on teistele hoiatuseks.

Kirjutage kas olete naisemees ja perekonna isa. Mul on tõsiselt kahju Teie ema noorest surmast. Mis oli tema haiguseks ja kus ta suri?

Teile sõbralikult mõeldes

H. M.

Ülo Koit Helmi Mäelole 4. X [1956]

Lugupeetud pr. Mäelo.

Täna saadetiste eest. Läkitan ka omalt poolt teele mõne trükitöö, mis võib-olla Teile huvi pakub. Lisan siia ka mõned juhulikud margid. Kui Teie margihuvilisel leidub konkreetsemaid soovet, siis olen meeleldi valmis neid rahuldama.

¹⁵ Meemo Mäelo (1928–1998).

¹⁶ H. Mäelo. Eesti naine läbi aegade. EKK, Lund, 1957.

¹⁷ Ilmselt „Täiskarskus ja selle tähtsus ühiskonnale: ETSR võistlustöö“, 1957.

Nüüd mõnda Teie küsimustele vastuseks.

Emä haigestus mul Leningradis, kus ta töötas sõja esimesel aastal blokaadi rasketes tingimustes. Tal jätkus veel jõudu minu juurde sõita, olin sel ajal evakuatsioonis kaugel Uurali taga väikeses Plasti nimelises linnakeses. Ja sinna ta jäigi puhkama.

Elukaaslase olen endale leidnud juba mõnd aega tagasi, kuid rohkem peret praegu ei ole. Huvitav kokkusattuvus oli see, et mu naise emä kandis neiupõlves sama nime, mille nüüd uuesti sai mu naine.

Oma viimases kirjas räägite jälle salapärasest hirmust. Meil siin on seda raske mõista. Midagi taolist kuulsin kevadel ka Helsingis viibides, kui sain seal kokku pr. Vesterisega. Ja kui ma nüüd hiljuti temaga Tallinnas kokku sain, siis pidi ta tunnistama, et kartused, mis ka tema südames varem kummitasid, olid küll põhjusega. Küllap kunagi ka Teil avaneb võimalus selles veenduda.

Mis aga puutub raadiosaadetesse, mida Te oma kirjas mitte päris õigesti nimetate, siis püüab meie ringhääling laupäeva õhtuti veidi abistada inimesi, kes on kaotanud kontakti oma võõrsil viibivate omastega ja soovivad seda uuesti jalule seada. Kuna niisugused sõnumid kõigile kuulajaile suurt huvi ei paku, siis on ka aeg selleks piiratud.

Kuivõrd ma ise raadio asjadega tegelen, siis oleks väga huvitav kuulda Teie arvamusi meie raadio saatekava kohta.

Ja veel üks küsimus. Võib-olla on Teile tuttav kaasmaalane, kelle nimi on Argo Kõvamees.¹⁸ Olen kuulnud, et ta Stockholmis tegutseb arstina. Arvan, et ta on minu koolivend ja klassikaaslane ja kui see nii on, siis oleks huvitav temast veidi lähemalt kuulda. Võib olla on Teil juhus talle seda edasi anda.

Sedapuhku lõpetan.

Lisan juurde ühe pildi, see pole küll suur asi (oma tehtud), kuid vast annab veidi ettekujutust, kuidas ma välja näen.

Tervitades

Ülo Koit

Tallinnas

4 okt. [1956]

Helmi Mäelo Ülo Koidule 11. I 1957

Stockholm–Bromma 11. 1. 57.

Armas Ülo Koit,

Palju tänu uue aasta soovide eest! Olin arvamisel, et olen Teid ära pahandanud ja seepärast Teie ei kirjuta minule. Ma loodan, et uuel aastal pahandusi enam ei tule. Oleme mõlemad liiga pisikesed inimesed, et lahendada suuri probleeme.

Samaga soovin ka Teile ja abikaasale parimat uut aastat, jõudu ja edu töös. Isiklikult sooviksin, et teie mõlemad saaksite järgnevalt sõita siia ja meie kohtuksime.

Olen saanud kodumaalt kirjandust ja ka ajakirju. Päris järjekindlalt hakkab lugema Sirp ja Vasarat. Mind huvitavad ju ülekõige kultuurküsimused.

Isiklikult kirjutasin ühe uurimuse Tartu Ülikooli 37-ma aastapäeva auhinnatööde sarjas: Täiskarskus ja selle tähtsus ühiskonnale. Sain selle eest auhinna. See töö on kirjutatud kõige viimaste uurimuste alusel alkoholi mõjust inimelus. Kui see kord ilmub, saadan Teile ja luban kasutada, kui soovite eesti rahva huvides, sest oleme siia kuulnud, et meie rahvas kohutavalt joovat. See kurvastab sügavalt.

Meie jõulud möödusid vaikselt. Lund oli väga vähe, aga maa oli siiski valge. Praegust on nagu

¹⁸ Argo Kõvamees (1926–2007) oli teenekas arst, meditsiinidoktor, mitmete seltside auliige, 2000. a. pälvis ta Eesti Punase Risti I klassi teenetemärki.

kevad, päike särab ja nagu kipub rohetama. Suuremad külmad tulevad siin ikka veebruaris. Ent tänane talv on eriti pehme.

Küsin Teilt ühte asja. Kas on Teil teada, kas raadio orkester või mõni teine orkester vajaks Tallinnas bajaani mängijat. Mängija võimeid ma ei tea, kuid usun, et need on head. Kas Teie lubaks enesega kontakti otsida?

Olen püüdnud aimata Teie häält raadiost, kuid ei tea aega, millal olete kuulda või kas üldse olete kuulda. Kahjuks õhtuti on raske Tallinnat siia kuulda, sest tihe saadete võrk umbes samal lainel segab tunduvalt.

Veel kord parimate soovidega uueks aastaks

Teie

H. M.

Ülo Koit Helmi Mäelole, daatumita [1957]

Lp. pr. Mäelo

Täna kirja eest. Ei tahaks siiski nõus olla Teie väitega väikeste inimeste ja suurte probleemide kohta. Just suurte probleemide suhtes tuleb igaühel siiski lahendus leida ja oma seisukoht võtta. Seda aga ei saa muidugi huupi teha, eelarvamuste ja muude subjektiivsete asjaolude põhjal, selleks on vaja sügavat analüüsi ja objektiivseid võrdlusi. Et ma aga mõnda aega pole kirjutanud, selles on hoopis teine põhjus. Pole olnud selleks mahti. Tööd-tegemist on palju, peale selle täiendan ennast ja annan eksameid,¹⁹ kogu detsembrikuu aga elasin Moskvas. Seal toimus nimelt eesti kunsti ja kirjanduse festival,²⁰ millest võib-olla olete kuulnud. Olin seal tegev informatsiooni ja raadioülekannete alal. Peab ütlema, et meie kunst sai seal väga sooja vastuvõtu ja suure menu osaliseks. Eriti kõrgelt hinnati meie tarbekunsti näitust, ooperietendusi ja kooride esinemisi. Edu oli ka Draamateatril, eriti „Antoniuse ja Kleopatra“, mida kanti üle televisioonis ja millele avaldasid tunnustust ka inglise saatkonna töötajad. Eesti kirjanduse, nii klassika kui ka tänapäeva autorite venekeelsetele väljaannetele oli suur nõudmine, teatritesse ja kontserdisaalidesse, kus esinesid meie kollektiivid, oli raske pileteid saada, sest need müüdi juba enne etendusi läbi. Ernesaksa meeskooril tuli aga igal õhtul oma kontserte tublisti pikendada lihtsalt tormilise lisapalade nõudmise tõttu. Moskvas veedetud nädalad andsid meie kunstirahvale palju meeldejäävaid elamusi ja head indu edasiseks loominguliseks tööks. Paljusid meie kunstitegelasi aga autasustati ordenite ning aunimetustega.

Nüüd paar sõna alkoholismi küsimusest. Teie pool käibelolevad teated selle küsimuse kohta Eestis on muidugi suuremalt osalt ülespuhutud liialdused, aga oma töötera neis vast leidub. Nimelt varematal aastatel ei pühendanud meie avalikkus alkoholismi probleemidele erilist tähelepanu. Viimastel aastatel on ka sel alal olukord muutunud – on vähendatud alkoholi müügikohtade arvu, tehakse alkoholivastast selgitustööd ja hiljuti seati sisse kohtulik karistus ilma edasikaebamise õigusega lärmamise ja korrarikkumise eest, mille kohta varem vastav paragrahv puudus. Kõige mõjuvaks vahendiks selle pahe vastu on aga rahva elujärje üldine paranemine, mis nii linnas, kui maal ennast tublisti tunda annab ja mille jätkamiseks meil järjest uusi samme astutakse.

Edasi Teie küsimuse suhtes. Muusikameestel, kellel korralik kvalifikatsioon on, leidub tööd siin mitmel pool. Selle leidmisel raskusi ei ole. Vajaduse puhul võin hankida konkreetsemaid andmeid.

Minu häält raadios küll ei kuule – esinemine minu ülesannetesse ei kuulu, kuigi mõned üksikud korrad olen ka seda teinud.

¹⁹ Koit õppis NLKP kõrgemas parteikoolis Moskvas.

²⁰ Jutt on Eesti NSV kunsti ja kirjanduse dekaadist Moskvas, mis toimus detsembris 1956.

Tallinna saadete kuulamiseks õhtutundidel võiksite proovida ka lühilainet – 49,75 m alates k. 17.30 kesk-Euroopa aja järgi ja pühapäevadel ka hommikust alates.

Sedapuhku lõpetan. Lisan mõned kättejuhtuvad margid selle ala huvilistele.

Tervitades

Ü. Koit

Helmi Mäelo Ülo Koidule 7. III 1957

Bromma, 7. 3. 1957

Armas Ülo Koit,

Juba ammu tagasi sain Teie kirja. Palju tänu! See oli huvitav lugeda Teie festivali kirjeldust. Olin seda jälginud ka „Sirp ja vasarast” ja nüüd on mul olemas ka jaanuari „Looming”. Ka sain kodumaalt Semperi „Punased nelgid”,²¹ mis minu meelest on küll väga vilets töö. Ka „Loomingu” tase on märgatavalt langenud. Kas ehk on kirjutajaid liiga palju, või milles on viga!? Nagu siia teada, on ju kirjanikel ja kunsti inimestel kodumaal, üldse Nõukogude reshhiimi all kõige parem ja lahedam elada. Nad võiksid ju teha tööd. Või ehk nõutakse nendelt liiga palju. Omajagu mõjub muidugi kaasa, et pole vabadust, partei kirjutab ette...

Minu raamat²² ilmus 24-maks veebruariks. Panin ühe ekspl. Teile posti. Kui saate kätte, palun teatage. Leiate selles ka oma ema nime. Kuna selline töö on kirjutatud väljaspool kodumaad, seega allikatest eemal, siis on vead paratamatud. Kuid üldjoontes on päästetud unustuse hõlma vajumisest üks ajajärk meie rahva kultuurajaloost. Kui olete aega saanud lugeda, olen rõõmus Teie arvamise üle.

Järgmiselt kavatsen hakata kirjutama mälestusi. Tahan seda teha kolmes osas. Eks näe!

Ma tahaksin loota, et Teie oma mõjuga kaasa aitaksite, et eesti emadele saaks jälle emadepäevaks TEINE MAIKUU pühapäev. Möödunud aastal kuulasin Tallinna raadiot ja kuulsin seal emadepäeva saadet soomlastele. Mu süda kiskus valust krampi sellise väljapoole saadetava võltsmängu eest. Seal oli ka tervitusi eesti emadelt soome emadele. Kuidas võisid need meie emad saata tervitusi, kui nad ei tohi teadagi midagi emadepäevast.

Miks saadab Tallinna raadio soome keelseid jumalateenistusi, kuna Soomes on kirikuid külluses ja soomlased ei vaja sellel alal võõraid saateid. Kas poleks selle asemel võimalik oma rahvale anda vastav saade?!

Ma ei julge uskuda, et Teie isiklikult saaksite olla õnnelik eelmainitud „mängude” puhul. Kas ei saa meie rahvas tõesti niigivõrra otsustada oma asjade üle?

Meid hämmastas täna hommikune raadio teade Rootsis väljakoolitatud spioonidest, keda kodumaal on arreteeritud ja ka juba karistatud. Keegi ei usu sellist. Kas see pole sama tee jätkamine, mis oli kord isa Stalini ajal?! Vaene rahvas, kelle kallal jälle toimuvad ülekohtu teod...

Meid kutsutakse kodumaale, saame järjest kirju. Kuid, kes julgeb sellele mõtelda kuni valitseb terror ja inimeste hävitamine. Kord ütlesite, et Siber pole halb paik, kuid see pole m e i e rahva kodumaa. Miks inimesed seal varisevad kokku ja surevad, kui see pole halb paik.

Jälle olen laskunud asjadesse, mis poleks vaja olnud, kuid tänased sündmused on teinud meelega väga murelikuks. Oli nagu usku, et kodumaal on tõesti pisut muutunud inimlikumaks, kuid vist oli seegi vale mäng. Meelitati inimesi sinna kirjutama ja kontakte otsima omaksetega, et siis hiljem kõik kättemaksuks kasutada.

Mõtlen ikka sinna, kuid valuga

Teie

H. M.

²¹ J. Semper. Punased nelgid. Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1955.

²² Vt. viide 16.

Helmi Mäelo, August Mäik ja Raimond Kolk mais 1961. EKLA, fk. Alb.-152: 48.

Ülo Koit Helmi Mäelole 30. I 1965

30 I 65

Lp. pr. Mäelo

Loodan, et ma ei eksi seda nime tarvitades, kuigi Teie kirja ümbrikult leidsin Teie neiupõlve nime. Kõigepealt muidugi tänan sõbraliku kirja eest, samuti ka küllakutse eest, mida võib-olla edaspidi sobival juhul kasutan. Kuid kas äkki sellisel juhul ei teki pahandusi? Esmalt sellest, et meie vaated lähevad tublisti lahku paljudes küsimustes ja teiseks – kas ei satu te ise põlu alla punase tegelasega läbikäimise pärast nagu seda hiljuti juhtus Kanada välisvõitluse tegelastega?²³

Muide, Teie kiri oli tublil aatelistel tasemel ning selles osas ei kavatse ma praegu võistlusse astuda. Lühidalt veidi enda tegevusest viimastel aastatel. Ametialal pole mul olulisi muudatusi olnud, kui mitte seda arvestada, et mullu märkisin oma 15 aastast tegevust ringhäälingus. Huvi- alaks on mul endiselt marginarrus, mis on spetsialiseerunud fauna-floora temaatikale. Muudest harrastustest on mulle eriti meelepärane olnud matkamine. Meeldejäavamaks neist oli aasta tagasi teekond Kaug-itta, Amuuri jõgikonda ja Vaikse ookeani rannikule. Muu hulgas oli mu reisi sihiks ka tutvumine eesti kaluritega, kes möödunud sajandi lõpul olid sinna välja rännanud. Huvitav on nende kohta märkida, et vaatamata pikaajalisele eraldatusele Eestist pole nad sugugi unustanud oma keelt ja kõnelevad täitsa toredat hiiu murrakut ning ainult mõni üksik vanaaegne sõna reedab, et tegemist

²³ 1964. a. lõpus oli kirjanik Rudolf Sirge külastanud Kanadat ja kohtunud seal mitmete vanade tuttavatega, mille tulemuseks oli skandaal pagulasringkondades. Järgmisel aastal, s. o. 1965, korraldas VEKSA suurema- hulisema eesti kultuuritegelaste reisi Kanadasse, ka sel korral võtsid pagulased kodueestlasi vastu „varjamatu vihkamise ja raevuga”. – vt. I. Jürjo. Pagulus ja Nõukogude Eesti. Umara, Tallinn, 1996, lk. 225.

pole Eestis kasvanud inimestega. Umbes sama võib ütelda ka Kaukaasia eesti külade elanike kohta, keda samuti paaril korral olen külastanud. Viimase aasta jooksul ongi nii juhtunud, et olen kolmel korral Kaukaasia vabariikidesse sattunud. Alguses puhkusereisil ja seejärel ametiasjus. Nüüd on siis kogu Kaspia ja Musta mere vaheline ala mul mitu korda risti-rästi läbi sõidetud. Viimane reis oli vaid Armeeniasse, kus olin külalisena eesti kultuurinädala pidustustel. See oli muidugi kõvaks katsumiseks mitmes mõttes, eriti kui arvestada lõunamaist külalislahkust ja peremeeste oskust vägevaid jooke pruulida. Kuid jätkem see teema, mis Teie põhimõtetele vastu käib.

Puhkuse veetmise kohtadest on mulle eriti meeldinud Bulgaaria kuurordid, kus olen mitmel korral peatunud. Tänavuse kohta pole veel lõplikku otsust langetanud, kuid kutseid on mitmelt poolt.

Lõpetuseks tahaks Teile soovitada korra üle hulga aja isiklikult kodumaaga tutvust teha, kasvõi meie suviste pidustuste²⁴ ajal. Muidu kujutate siinseid asju ette vaid Kivikase Kodukäija²⁵ ja E Päevalehe järgi.²⁶ Aga oma silm haarab hoopis teisiti ja ei peta.

Parimate tervitustega

Ü. Koit

Helmi Mäelo Ülo Koidule 2. IV 1965

Bromma, 2. 4. 1965

Stramaljvägen 8

Hea sõber!

Juba ammu tagasi sain Teie kirja, mille eest tänan! Vastamine on viibinud, kuna olen olnud kuhjatud töödega.

Neid ridu kirjutades ei ole mul käepärast Teie kirja, mispärast ei teagi igale asjale vastata, aga Teie andestate.

Eelkõige, mis mulle meelde oli jäänud on Teie küsimus, et kas minule ei juhtu midagi paha, kui Teid külla kutsun. Minu arvates on isiklikud vahekorrad üle ilmavaate piiride ja kui meie inimestena üksteist hindame, siis oleme paljust üle. Minule ei juhtu midagi paha, sest elan vabal maal ja tunnen ennast vabana käituma nendega, kellega tahan. Kui tulete siia, siis kõneleme Sirge asjust,²⁷ sest selle jandi taga on kunagised vanad vahekorrad. Sirge käis ka kunagi siin ja puutus kokku vanade sõpradega ja siin ei olnud sõnakestki kõigest sellest. Mina tunnen Sirget juba vanast ajast, kuid vähe ja minul oli temaga tol korral ainult väike telefoni jutt. Mul on käinud sealt külas võhivõõraid inimesi, kelle ilmavaadet ma ei tea ega pole see ka oluline...

Olete teretunud siia!

Aga seniks saadan Teile ühe väikese foto, milles on ainult osa meie perekonnast, Olev ja Meemo, kuna Marja²⁸ puudub. See foto võeti meie isa 70-ne aasta sünnipäeval „Eesti Majas”, kus toimus tema sünnipäeva pidu. Meemo oli just tulnud Kanaaria saartelt puhkuselt ja näeb välja nagu neeger. Kaks isikut on minu sugulased, keemik Umbli²⁹ oma abikaasaga. Viimane on viiuldaja ja mängis peol.

Peale selle lisan sellesse kirja „Teated” millest näete meie kirjanduslikke uudiseid. Ma tahan loota, et saate kätte, sest palju muud läheb ju kaduma...

Meil hakkab varsti kevad saabuma. Möödunud talv oli maheda võitu, lund vähem kui tavaliselt. Kuid see tekitas just enam haigusi. Mitmesugused viirused, nagu neid nüüd kutsutakse on siin möllanud. Mõned viirused on ka teie poolt pärit, kuid ei olnud sel korral väga kurjad. Meie peres ei ole suuremaid haigusi olnud.

²⁴ 1965. aasta suvel toimus Tallinnas XVI üldlaulupidu.

²⁵ A. Kivikas. Kodukäija. EKK, Lund, 1963.

²⁶ Alates 1959. aastast Stockholmis ilmuv eestikeelne ajaleht.

²⁷ Vt. viide 23.

²⁸ Marja Mäelo-Jaanivald (1926).

²⁹ Elmar Umbli (1904–1967).

Lõpetan seks korra. Jah, kutsute mind kodumaale. Mida peaksin sinna minema, kui ma ei pääse oma sünnikohta,³⁰ mille järele tunnen igatsust, ka viletsateks jäänud omaksete järele, keda tahaksin veel kord elus kohata. Ainult Tallinn mind ei huvita ja nagu kuulda ei saavat sealgi vabalt liikuda. Meil siin on täielik vabadus minna sinna kuhu soovid... ja seda vabadust ei taha kaotada, sest kes garanteerib, et seda ei kaota, kui sinna minna...

Teie

H. M.

Ülo Koit Helmi Mäelole 17. IV 1965

Tallinnas 17. apr. 1965

Lp. pr. Mäelo

Täna kirja eest, mille sain mõni aeg tagasi. Leides kirjastist suure ümbriku pidasin seda esimesel hetkel filatelistlikuks saadetiseks, siis aga selgus, et selles oli, vaatamata Teie kahtlustele, tuttav kirjandusreklaam. Olen selles pakutavast valikust mõndagi lugenud, kuid kahjuks vaid väheseid võib huviga lugeda ja mõnedki olen lõpetamata kõrvale pannud.

Teie perekonnalt oli huvitav silmitseda. Sellest on ju möödas terve igavik, millal meil juhus oli kohtuda. Sellest ajast ei mäleta ma ühtki nägu, on vaid ähmane mälestus mingist Teie laste sünnipäevast. Muide, mul on üks vana foto, millel istun plikalikult kahupäise põngerjana Olevi voodi äärel. Mag. Umbli nime mainimine tuletas aga meelde, et meil on üks vana plaat reportaažiga õhu- ja gaasikaitse harjutusest Võiduväljakul või Vabaduse platsil, milles see mees asjakäiku seletas. Ja veel üks omapärane meenutus. Mõni aeg tagasi vestlesin prof. Paul Aristega.³¹ Ta silmitses mind mõnd aega ja hakkas siis pärima, kas ma pole mitte tartlane ja kus ma seal elasin, ning väitis siis, et ma olla väga oma ema nägu, keda ta hästi tundnud. Sellise aastakümnetesse ulatuva mäletamise najal võib nüüd isegi pr. E. Niinivaarat³² uskuda, kes mind nähes samuti väitis mind tundvat, kuna olevat mind Tartus titana näinud. Alul ma igatahes ei osanud seda uskuda.

Niipalju siis vanast. Uuemast aga seda, et palun mitte pahandada, kui ütlen, et on üsna narri-võitu tõsta üles selliseid kahtlusi kodumaa suhtes, nagu seda leidsin teie kirja lõpus. Arvan, et see oli rohkem harjumusest või moe pärast öeldud, et mitte liialt lahku minna nendest seisukohtadest mida viimasel ajal jälle laulupeo hirmus teiemaa ajalehtedes laialt korrutatakse. Mul pole põhjust teid mõjutada või õhutada, kui aga Teil endal huvi on, olen meeleldi abiks ja annan täpsemat informatsiooni. Kõike head soovides

Ü. Koit

Helmi Mäelo Ülo Koidule 29. XII 1965

Bromma, 29. 12. 1965

Hea sõber!

Palju tänu kirja ja kaarti eest! Meil oli vist Rohliga kokkulepe, et tema saadab omaltpoolt minule mõne raamatu, kui minu oma kätte läheb. Nüüd aga ruttate Teie ette. Eks ma muidugi loe ja ka kirjuta hiljem ning täna juba ette saadetise eest.

Kui aga kord minu romaan³³ sinna ilmub, olen samuti tänulik arvustamise eest. Ma ise loodan, et see peaks Teid huvitama.

³⁰ Uderna Tartumaal.

³¹ Paul Ariste (1905–1990), tuntud keeleteadlane, akadeemik.

³² Eeva Niinivaara (1901–2000), kirjandusteadlane, luuletaja, eesti-soome kultuurisidemete edendaja.

³³ H. Mäelo. Oma veri. EKK, Lund, 1965.

Jah, meil kirjutatakse ja vaieldakse kodumaa külastamise probleemi üle. Teie olete selle küsimuse juures üsna üleolev. Kui jätame kõrvale põhimõtted ja kõneleme sõber-sõbraga, siis palun minule vastata ühele küsimusele: miks ei ole muudetud sealset kriminaal seadust, mille põhjal meie oleme surmanuhtluse teeninud, või siis vähemalt 15 a. sunnitööd, et oleme kodumaalt põgenenud. See on siin tõsine küsimus. Ma ei tea, kas teie seal üldse olete sellele mõtelnud. Meie organisatsioonid ei saa ütelda, et külastage kodumaad, kuna nad ei saa vastutada, et inimene sealt tagasi tuleb. Kadumisi on ju olnud, ja kerge on külge pookida, et oled spioon. Ma ei taha Teid kuidagi irriteerida selle küsimusega, kuid mulle on see mõnesugustel põhjustel üsna isiklikult oluline küsimus.

Selles on Teil tõsi, et vanemate tegelaste sinna tulemine olukorrale enam midagi ei tähenda. Need on juba unustatud inimesed, ja kes sinna lähevad, on surmahirmu täis.

Ma ei saa aru, et Teie igalpool ringi sõidate, aga mitte siia ei tule. Kas Teie ei saaks Soomest siia tulla?

Kirjutate, et olete halb masinakirjutaja, kuid näete, et mina olen halvem. Mu masin veab viltu ja hüppab üle. Peaksin selle parandaja kätte saatma, kuid ei tähi ära anda mõnekski päevaks, sest olen hakanud eelmisele romaanile II osa³⁴ kirjutama. Korraga on selline tunne, et päevad kaovad ja aeg jääb üsna lühikeseks, et midagi veel korda saata. Teie olete veel noor ja näete veel elus mõnegi muudatuse. Küllap näete!

Soovin aga Teile ja abikaasale edurikast ja õnnelikku uut aastat, et oleks tervist ja jõudu kõigeks, mida ette võtate!

Teie
H. M.

Ülo Koit Helmi Mäelole, daatumita

Tervitusi Tallinnast.

Esmalt tänan kirja eest. Raamatute saatmisega etteruttamist ärge pahaks pange. Asi oli nimelt selles, et Rohl sõitis ise pikemaks ajaks ära ja nimetas mulle vaid Teie soovist, mispeale lugesin enda kohustuseks seda asja edasi ajada. Pean kohe lisama, et need paar lugu, mis ma teele saatsin, pole just eriti hea valik, õigemini esimesed asjad, mis vastilmunud raamatutest kätte sattusid. Ma ei oota ka et nad Teie maitsele vastaksid, kuid ehk on neiski midagi, mida tasub vaadata. Umbes samal viisil olen ise püüdnud kursis olla sellega, mis ülemeremaades eesti keeles ilmub, kuigi sealt tuleb tihti üsna vastumeelseid asju nagu näiteks Viirlaiu jubeduslood.³⁵ Kui see Teile ebameeldivusi ei valmista, siis saadaksin edaspidigi Teile mõne uuema ja võib-olla ka huvitavama teose nii kohalike autorite, kui ka tõlketeoste hulgast. Teie viimast raamatut siia pole veel jõudnud, eelmisi aga olen huviga lugenud.

Nüüd Teie küsimustest. Ma pole jurist ja seaduse seletamine pole küll minu ala, kuid niipalju tean, et välis-eesti ajakirjanduses on sellel teemal palju kõmu tehtud ja tonte seinale maalitud. Tihti on need jutud võltsitud. Mäletan näiteks üht sügisel EPL veergudel avaldatud fotokoopiat mingist dokumendist, mis oli nii oskamatult võltsitud, et juba teksti sõnastusest oli näha, et ei saa olla tegemist nõukogude asutuse dokumendiga. Lisaksin vaid niipalju, et spetsiaalset paragrahvi meie kriminaalseadustikus emigrantide kohta ei ole, küll aga on olemas amnestiasaadus sõjaaegsete süütegude kohta. Seda ei rakendata vaid nende isikute kohta, kes on seotud raskete veretöödega.

Ma usun, et ka Teil pole teada ühtki juhtumit, millal sõjapäeval siit lahkunud isikuid oleks min-

³⁴ H. Mäelo. Võõras veri. EKK, Lund, 1966.

³⁵ Arved Viirlaid (1922) on oma loomingus keskendunud sõjasündmuste, metsavendluse, vangilaagrite jts. Eesti ajaloos valusate teemade kujutamisele.

gil viisil kimbutatud Eesti külastamise puhul siinpool. Seda on juhtunud vaid väliseestlaste endi ringides. Muidugi ei ole neil, kes ainult „välisvõitluse” lipu all tahavad tegutseda, erilist mõtet siia tulla ja selleks luba taotleda. Need aga, kes soovivad siin käia omakasupüüdmatuil erialalistel või perekondlikel eesmärkidel on alati teretulnud. Seejuures pole üldsegi meie huvides taotleda kord siit lahkunud inimeste alaliseks tagasipöördumist. Kes on juba harjunud teissuguse eluviisiga, kui meil, elagu aga rahus seal edasi kus neil sobivam on. Nagu teate on siitki paljud vanemad inimesed läinud ametlikus korras Rootsi või mujale alaliseks oma laste või sugulaste juurde. Meil selleks takistusi ei tehta. Samuti oleme vastu võtnud neid, kes siit küll alaliseks lahkusid, kuid ei suutnud kohaneda võõra olukorraga ja palusid kodumaale tagasi. Muidugi on ida-lääne vahelised liikumised seotud keerulisema asjaajamisega kui liikumised ühe ja sama süsteemi maade vahel, kuid see pole ainult meie süü.

Küsite veel et miks mina Rootsis pole käinud. Peapõhjus on see, et ametiasjus pole põhjust olnud, Rootsi asutustega on meil väga vähe kontakte, puhkereisideks aga eelistan lõunapoolseid paiku. Kord oli mul ka juba tõsisem kavatsus Rootsis ära käia, kuid siis tuli jälle muid kiireid asju ette ja nii pole senini veel juhust olnud. Arvan et kunagi teen ikka ka selle sõidu ära. Kuuldavasti on tulemas ka soodsamaid lennuliine.

Seniks aga kõike head

Ü. Koit

Ülo Koit Helmi Mäelole 14. XII 1966

Tallinnas 14 dets. 66.

Tervist!

Hiljuti sain Teilt jälle kirja. Vahepeal olete vist ammu kätte saanud kinnituskardi Teie raamatu kohalejõudmise kohta, mille eest suur tänu. Pean tunnistama, et pole jõudnud selle lugemisega veel lõpuni, seepärast ei tihka veel lähemalt arvamust avaldada, kuid abikaasa luges kõigepealt ja ütles, et talle see meeldis.

Panin ka Teie jaoks posti mõned uuemad raamatud, mis siin parajasti müügile tulid. Tasemelt pole nad just midagi erilist, kuid ehk huvitab lugeda. Paistab ka, et meie kirjamehed on mõnevõrra üle võtnud väliseestlaste temaatika³⁶, kuid nad teevad seda tuginedes reaalsemale ettekujutusele asjadest ja ilma liialdatud fantaasia kasutamiseta.

Mis puutub Teie soovi, siis loodan selles mõne aja pärast selgust saada ja Teile ka puuduva Kirjandusloo³⁷ saata.

Teie kirjades olen märganud korduvalt viiteid, et olete alati valmis mulle külalislahkust osutama. See on Teist väga kena ja see viiski mõttele, et võikski ehk kutsumisest kinni võtta, sest ametisõitude asi Rootsi osas on udune ja turismireisid jälle seotud kindla kavaga, mis napilt vaba aega jätab. Nagu vast teate, eeldab eraviisiline külastus vastavat kutsekirja mille ehtsus on kohaliku politsei või notari poolt tõestatud või siis nõukogude saatkonna konsulaarametniku poolt tõestatud (seal on ka paar meie välisministeeriumi ametnikku Tallinnast). Samuti on sel paberil vajalik viide kutsetule peavarju pakkumise võimalusest, võib aga olla, et niisugune, tele ringkondade terminoloogia kohaselt „punase funktsionääri” küllakutsumine tekitaks Teie perele vaid asjatuid sekeldusi. Sel puhul jätame asja rahulikult kõrvale.

Nüüd on mul Teile veel üks palve. Kas Te ei tahaks ühendust võtta ühe kaasmaalasega, kes on

³⁶ Mõeldud on ilmselt Eesti saatuseaastate kajastamist Paul Kuusbergi, Enn Vetemaa jt. eesti kirjanike 1960. aastate proosaloomingus.

³⁷ Eesti kirjanduse ajalugu viies köites, peatoimetaja E. Sõgel. Eesti Raamat, Tallinn, 1965–1991. Mäelo on ühes eelmistest kirjadest avaldanud soovi 1966. aastal ilmunud 2. köite saamiseks.

mu kunagine koolivend-klassikaaslane, kuid nüüd elab Stockholmis. Tema nimi on Argo Kõva-mees.³⁸ Leheteadete järgi tean, et ta arstiks on õppinud ja töötas Serafimi nimelises haiglas. Rohkem pole tast midagi kuulnud, kuid huvitav oleks teada, kas talle pakuks huvi midagi oma kooli-vendadest teada. Oleme siin aeg-ajalt ikka koos käinud. Muid ammuseid tuttavaid ei tea praegu Rootsimaal olevat, vast ainult kunagine klassijuhataja ja inglise keele õpetaja Mrs. Ers,³⁹ kes pidi elama mingis tundmatu nimega väikelinnas.

Sellega sedapuhku lõpetan ja soovin Teile head tervist

Ü. Koit

Kuna just täna saadan ühe meie naljahamba Helsingi televisiooni jõulukava jaoks esinema, palun tal see kiri lahe taga posti panna – kindlasti läheb kiiremini kohale.

Helmi Mäelo Ülo Koidule 2. I 1967

Bromma, 2. 1. 1967

Tervitusi ja head uut aastat!

Uue aasta esimene kiri oli kodumaalt ja ka vastus läheb sinna esimese kirjana. Ruttan seepärast, et Teie mulle ei saadaks Kirjanduslugu II, sest see tuli ühelt minu Tartu vanalt tuttavalt pühadeks. Teie saadetud kirjandusepakk tuli juba ammu, kuid aega ei ole veel olnud lugemiseks. Ma soovisin endale pühadekingiks Lord Morani päeviku vormis kirjutatud Winston Churchilli üle. Moran oli tema arst. Raamatu pealkiri on: Kamp för livet, Võitlus elu pärast. See on paljudiskuteeritud raamat, mis ilmus rootsi keeles kahes suures formaadis ja annab lugeda. Seal ilmnevad kõik suured, ka Stalin jt. Seepärast on kõik teised asjad jätnud kõrvale.

Jah, sain oma romaani kohta vastuvõtu kaarti, kuid Teie abikaasa arvustus: talle see meeldis on väga väheütleb. Sooviksin Teilt mõndagi rida sügavamale tungimist, kas ka negatiivset, kuid midagi ütlevat.

Helistasin kohe Argole, kuid tema oli juba kodunt läinud. Arstidel on siin kohutav töökoormus ja tema olevat väga hea kirurg. Tema aadress on:

Grundläggvägen 10, BROMMA.

Meie elame lähestikku, kuigi kohtume väga harva. Annan temale ka Teie aadressi. Ta elab vaikset elu, ei võta osa seltskondlikust elust ja teeb oma teaduslikku tööd. Ainuke viga tema juures on, et on abielus rootslasega.

Nüüd see kõige tähtsam. Teie külla kutsumine. Siin ei mängi mingit rolli poliitiline erinevus, sest selles olen ma kogu aeg olnud teadlik. Ka olen ma vaba inimene ja võin teha, mida tahan. Kuid isiklikul alusel külla kutsumine ei sobi meile sel aastal just peavarju tõttu. Meil on väike korter ja Meemo on kodus ning teeb oma teaduslikku tööd. Meie oleme temale endid ohverdanud, kõnnime kikkivarbail. Tema töö peaks valmima selle aasta lõpuks... ja ka mina loodan oma romaani III osaga⁴⁰ valmis saada selleks ajaks. Ühe külalise majas viibimine pikemaks ajaks sel aastal ei sobi. Ka ei ole ma sel põhjusel omakseid kutsunud. Kavatsen kutsuda ühte venda, kodutalust ja tema tüdart tuleva aasta alguks. Kui siis ei ole juhust olnud, et Teie ei ole varemalt siia poole saanud, siis kutsun Teid⁴¹ ja juba koos abikaasaga. Vormilised asjad on teada. Loodame ka, et selleks ajaks väravad

³⁸ Vt. viide 18.

³⁹ Salme Ers (1901–1989).

⁴⁰ H. Mäelo. Keerdsõlmed. EKK, Lund, 1968.

⁴¹ Ülo Koidu esimene Rootsi-reis sai teoks 1969. aastal. Mäelo kirjast 13.01.1970 võib lugeda: „Kahju oli vaid, et Teie aeg oli nii kasin ja tõelisse jutuaajamisse ei saanudki laskuda. Kuid, et kord juba olete siin olnud ja näinud, et meie nii halvad ei olegi, siis ehk tulete varsti teine kord. Siin öeldakse „välkommen!”.”

lahtisemaks avanevad. Need on küll juba märksa lahtisemad, kui veel mõni aasta tagasi, kuid siiski on veel kuulda palju äraütlemisi.

Pühad on meil olnud mustad ja lõdised. Kuid ega talv taevasse jää, küllap tuleb hiline kevad.

Veelkord Teile ja abikaasale sooje tervitusi

H. M.

Publikatsioon on seotud sihtfinantseeritava teadusteema nr. SF0030065s08 (Kultuuriloo allikad ja kirjanduse kontekstuaalsus) ja ETF grandiga nr. ETF9160 (Eesti kirjanduse pingeväljad 1956–1968: ideoloogiad, institutsioonid ja baastekstid Nõukogude ja paguluse kontekstides).

Vasakult: J. Castren, Paul Ariste, tundmatu, Eri Klas, Lehtonen (helilooja), tundmatu, Uirtarus, Elmar Mustmets, Esko Kivikoski, Valdo Pant, Peedu Ojamaa, Endel Pärn, Ülo Koit, Toomas Uba, Tõnis Laisaar seoses „Naapurivisa“ saatega 1968. aastal Helsingis. EKLA, fk. C-68: 33

Tiina Saluvere

(1960)

Lõpetanud Tartu ülikooli eesti filoloogina 1985. aastal. Töötanud 1985–1989 Vanemuise teatris toimetajana, 1989. aastast tänaseni Eesti Kirjandusmuuseumi kultuuriloolises arhiivis toimetaja. 2007. aastast TÜ teatriteaduse doktorant. Uurimishuvide keskmes on Eesti teatri ajalugu, eeskätt Nõukogude perioodi teatrilugu ja kultuuripoliitika.